

PILOOTPROJEKT VAC-PACT
USALDUS VAKTSINEERIMISE SUHTES

—
PATSIENTIDE JA SPETSIALISTIDE
TEADLIKKUS, SUHTLUS JA USALDUS

Vaktsineerimine ja kroonilised haigused

Rahastatud
Euroopa Liidu vahenditest

Praegune olukord

- Tuhanded täiskasvanud üle kogu maailma põevad haigusi, mida võiks igal aastal vaktsiinidega ära hoida.
- Iseäranis krooniliste haiguste ja pikaajaliste seisunditega inimestel on sageli suurem risk vaktsiinidega ennetatavate haiguste tüsistuste tekkeks.

Maailma Terviseorganisatsioon (WHO) teatab, et:

2–3 miljonit surma

hoitakse igal aastal tänu immuniseerimisele ära, mistõttu see on üks tõhusamaid tervishoiualaseid sekkumisi: vähendab krooniliste ja vaktsiinennetatavate haiguste koormust, vältides krooniliste seisundite parema juhtimise kaudu tarbetut haiglaravi.

- **COVID-19 pandeemia meenutab kui tõsiselt mõjutavad nakkushaigused meie elu**, ning kui olulised on vaktsiinid haiguspuhangute ennetamisel ja kontrollimisel. Vajalikud meetmed COVID-19 tõrjeks viisid takistusteni vaksineerimisel ja muude tervishoiuteenuste osutamisel.
- Maailma Terviseorganisatsiooni pulsiuuring näitas kestvaid **olulisi häireid** umbes **90% riikidest**, mis teatasid endiselt ühest või mitmest häirest **olulistes tervishoiuteenustes** aastal 2021.

Praegune olukord

..jätkub

- Krooniliste haigustega eakad on eriti haavatavad nakkushaiguste tüsistuste suhtes. Haiguste Ennetamise ja Tõrje Euroopa Keskuse (ECDC) kohaselt:

30% elanikkonnast

ELis/EMPs on üle 60-aastane või põeb COVID-19 riskiga seotud kaasuvat haigust.

- Tasub mainida, et immuniseerimine on esmatasandi tervishoiu põhikomponent ja vaieldamatu inimõigus.
- Pealegi on võrdne juurdepääs ohututele ja tõhusatele vaktsiinidele ülioluline, et lõpetada COVID-19 pandeemia.

Teatud vaktsiinid ei pruugi olla soovitatud **nõrgenenud immuunsüsteemiga inimestele**, mis seab nad **suuremasse ohtu vähenenud vaktsineeritusega** elanikkonnas.

Rääkige tervishoiutöötajaga, arutage oma konkreetset seisundit ja tervisega seotud vajadusi ning veenduge, et teie vaktsiinid oleksid õigeaegselt tehtud.

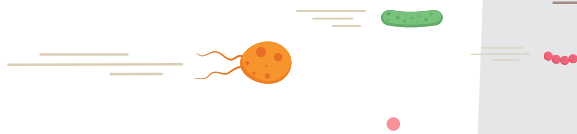
Vaktsiini põhitõed

- Kui soovimatud mikroobid, näiteks bakterid või viirused, tungivad kehasse, põhjustades tervisesüsteemi tasakaalutust, siis need ründavad ja paljunevad. Seda sissetungi nimetatakse **infektsiooniks**, mis põhjustabki **haigust**.
- **Immuunsüsteem** ehk keha loomulik kaitsesüsteem, kasutab nakkuse vastu võitlemiseks mitmeid vahendeid. Sealhulgas punaseid vereliblesid hapniku transpordiks kudedesse ja elunditesse ning valgeid vereliblesid (tuntud ka kui immuunrakud) nakkuste vastu võitlemiseks.
- Valged verelibled koosnevad peamiselt makrofaagidest (neelavad võõrkehi), B-lümfotsüütidest (toodavad antikehi) ja T-lümfotsüütidest (mälu rakud).

Mis?
Vaktsiinid

Vaktsiinid on bioloogilised preparaadid, mida manustatakse keha loomuliku kaitsemehhanismi stimuleerimiseks, et arendada kaitsvat ja suhteliselt pikaajalist adaptiivset **immuunsust** (resistentsust) kindla haiguse suhtes.

Vaktsiine manustatakse tavaliselt süstina, kuid võib anda ka suu kaudu või pihustada ninasse.

Miks?

Vaktsineerimine

Vaktsiinid stimuleerivad keha loomulikku kaitsemehhanismi, et toota **antikehi**, nagu ka haigusega kokku puutudes, aga kontrollitud annustes manustades tekitab see resistentsust kindlate nakkuste suhtes. Vaktsineerimine ennetab meie haigestumist, tekitades kehas **immuunvastuse** (kaitse võõrkehade eest), seejuures haigust põhjustamata.

Kuidas?

Immuniseerimine

Vaktsineerimine on vaktsiinide kasutamine, et toota **immuunsust** tõsise tõve vastu, mitte selle ravimine pärast haigestumist. Ilma vaktsiinideta riskime eluohtlike haiguste ja puude tekkimisega. Vaktsineerimise teel haigusele immuunseks muutumise (selle eest kaitsmise) protsessi nimetatakse **immuniseerimiseks**.

Karjaimmuunsuse mõiste

- Vaktsineerimine kaitseb vaktsineeritud, neid ümbritsevaid inimesi ja kogukonda tervikuna. Kui **piisavalt inimesi** elanikkonnast on **nakkushaiguse suhtes immuused**, siis on ebatõenäoline, et haigus levib ühelt inimeselt teisele. Seda nimetatakse **kogukonna immuunsuseks** (samuti **karjaimmuunsuseks**).
- See on eriti kasulik **elanikkonna alarühmadele, keda ei saa vaktsineerida** või kellele **avaldab vaktsineerimine mitteoptimaalset mõju** (nt autoimmuunhaiguste, hiljutise elundisiirdamise, vähiravi ja/või allergiate tõttu nõrgenenud immuunsüsteemiga inimesed).

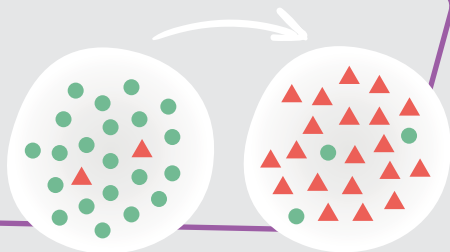
● Immuniseerimata, kuid terve

▲ Immuniseerimata, haige ja nakkav

■ Immuniseeritud ja terve

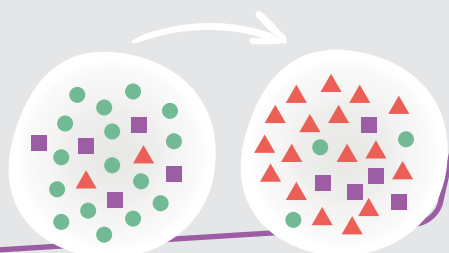
1. stsenaarium:

Haigus levib vabalt nakkavatelt inimestelt vastuvõtlikele, kui keegi pole immuniseeritud.

2. stsenaarium:

Kui ainult mõned inimesed on immuniseeritud, levib haigus endiselt, aga immuniseeritud säästetakse.

3. stsenaarium:

Haiguse levik on tõkestatud, kui enamik inimesi on **immuniseeritud**. Nakkushaigustel on **vastuvõtlikele inimestele** raskem levida, kui populatsioon saavutab karjaimmuunsuse.

Maailma Terviseorganisatsioon (WHO) teatab, et ülemaailmne immuniseerimise suurendamine võib päästa veel

1,5 miljonit elu aastas

Lisaks aitavad immuniseerimisprogrammid vähendada haiguste sotsiaalset, psühholoogilist ja rahalist koormust patsientidele ja nende peredele, ning üldist survet tervishoiule, sotsiaalhoolekandesüsteemidele ja valitsustele.

Vaktsiinide tüübid

Vaktsiinide väljatöötamiseks on erinevaid lähenemisviise. Sealjuures võetakse aluseks **nakkustekitaja** (viirus või bakter), **kuidas see rakke nakatab, mida vaktsiin ennetab**, ja kuidas **immuunsüsteem sellele** vastab.

Veel on oluline meeles pidada, et geograafiliste olude ja muutuva keskkonna tõttu võib maailmas olla ka erinevaid viirustüvesid. Praegu on **6 peamist** vaktsiinitüüpi:

Nõrgestatud (elus)vaktsiinid

Neis vaktsiinides on viiruse või bakteri nõrgestatud vorm. See on lähim versioon loomulikule infektsioonile. Kahjuks ei ole ehk kõigil võimalik neid saada. Parima immuunvastuse tekitamiseks võib vaja minna rohkem kui üht annust.

Leetrid

Mumps

Punetised

Tuulerõuged

Kollapalavik

Inaktiveeritud (tapetud) vaktsiinid

Neid vaktsiinides on inaktiveeritud/tapetud viiruse või bakteri vorm. Immuunpuudulikkusega patsientidele on need veidi ohutumad, kuigi nad võivad vajada korduv- või lisaannuseid.

Poliomüeliit

A-hepatiit

Marutõbi

Kõhutüüfus

Gripisüst

Alaühiku, rekombinantsed, polüsahhariidi ja konjugeeritud vaktsiinid

Need vaktsiinid sisaldavad ainult osa viirusest või bakterist, näiteks polüsahhariide (suhkruid) või valke. Järelikult on neil vähem kõrvaltoimeid.

H. Influenzae tüüp b

Läkaköha

B-hepatiit

Toksoid-vaktsiinid

Mõned bakterid vabastavad keha rünnates toksiine (mürgiseid valke). Toksoidvaktsiinid sisaldavad nõrgestatud toksiine (tuntud ka kui toksoidid), mis ennetavad neid toksiine tootva bakteri põhjustatud haiguseid.

Difteeria

Teetanus

Sõnumi-ribonukleiinhappe (mRNA) vaktsiinid

Need vaktsiinid sisaldavad mRNA kujul geneetilisi juhiseid valmistada ajutiselt valku või selle osa, mis käivitab immuunvastuse. Nende COVID-19 vaktsiinide seast, millele anti ELis luba 2021. aasta septembri seisuga, on Comirnaty (Pfizer-BioNTech) ja Spikevax (Moderna) mRNA vaktsiinid.

Oluline on rõhutada, et mRNA vaktsiinid ei mõjuta ega seondu teie DNA-ga, ning keha vabaneb neist kiiresti.

COVID-19

Ebola

Vaktsiinide **tüübid** ...jätkub

Viirusvektoriga vaktsiinid

Need vaktsiinid sisaldavad viirust, mida on geneetiliselt modifitseeritud, et see sisaldaks geneetilise koodi kujul juhiseid valmistada ajutiselt valku või selle osa, mis käivitab immuunvastuse. Nende COVID-19 vaktsiinide seast, mis autoriseeriti ELis 2021. septembri seisuga, on Vaxzevria (AstraZeneca) ja Janssen viirusvektoriga vaktsiinid.

Oluline on rõhutada, et viirusvektoriga vaktsiinid ei mõjuta ega seonu teie DNA-ga, ning keha vabaneb neist kiiresti.

COVID-19

Teatud vaktsiine ei soovitata inimestele, kel on nõrgenenud immuunsüsteem.

Konsulteerige oma tervishoiutöötajaga igal üksikjuhul eraldi.

Lisaks on oluline mainida, et kuigi mõnel patsiendil võivad pärast vaktsineerimist tekkida kergemad sümptomid, on need normaalsed märgid, et keha on end kaitsmas. Sümptomid peaksid mõne päevaga taanduma.

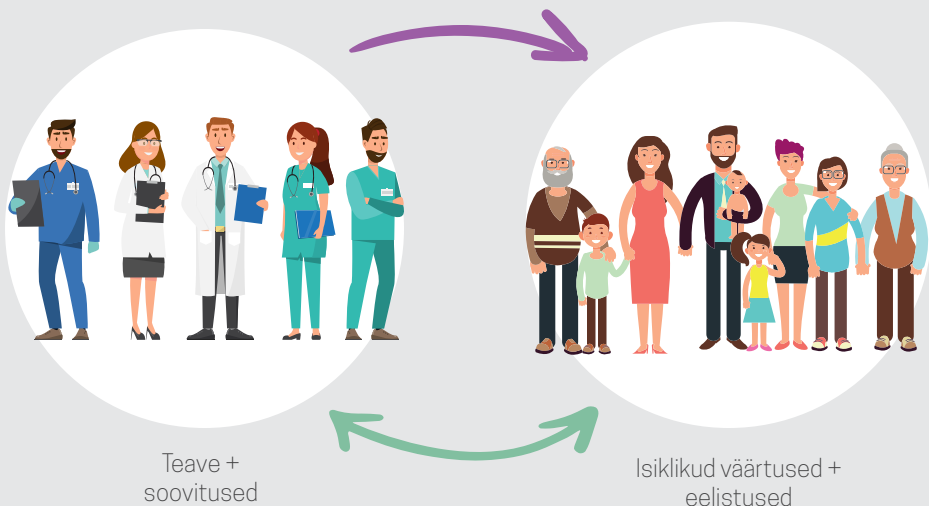
Euroopa Raviamet (EMA) jälgib tähelepanelikult kõigi vaktsiinide ohutust ELis.

Partnerid ravi alal

- **Mõnikord alahinnatakse riski** haigusesse nakatuda, mis võib viia otsuseni vaksineerimisest loobuda. Tõenäoliselt **põhjustab see tõsist ohtu** nende tervisele, kui nad nakatuvad, **ja teiste tervisele**, kui nad haigust levitavad. Seetõttu tuleb patsiente paremini teavitada vaksineerimisest loobumise ohtudest.
- Tervishoiutöötajate nõustamisel on samuti oluline mõju suhtumisele **vaksineerimisse**. Väga tähtis on, et madalat vaksineerituse taset ja vaksiniikõhklust käsitledes luuakse **avatud dialoog, mida toetavad teaduslikud tõendusmaterjalid**. Tervishoiutöötajatel soovitatakse tungivalt tegeleda krooniliste haigustega patsientidega, et hinnata nende vajadusi, tagada, et patsiendid ja nende pered oleksid kursis uusimate riiklike ja/või piirkondlike soovitusetega, ning pakkuda vajadusel vaksineerimisvõimalusi.

TRADITSIOONILINE PRAKTIKA

- Paternalistlik teave + soovitused
- Informeeritud otsus

JAGATUD OTSUSTE TEGEMINE

1
Toetage
patsientide
osalemist

2
Aidake
patsientidel
ravivõimalusi
uurida

3
Arvestage
patsientide
väärtusi ja
eelistusi

4
Tehke ühine otsus
raviskeemi kohta

5
Hinnake ravi
edenemist
ja oodake
tagasisidet

- Kuigi Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) Euroopa büroo annab riikidele juhised, **vaktsineerimispoliitika ja immuniseerimiskavad**, kehtestavad ELi riigid õigusnorme ja soovitusi siiski individuaalselt, otsustades, milliseid vaktsiine rahastatakse riiklikust tervishoiusüsteemist, ning mis kuuluvad riiklikku vaktsineerimisprogrammi.
- Võite saada ülevaate vaktsineerimiskavade erisustest ELi/EMP riikides, kasutades Haiguste Ennetamise ja Tõrje Euroopa Keskuse (ECDC) pakutatavat vaktsiiniplaneerijat.

Soovitused

Krooniliste seisunditega täiskasvanute huvides on oluline, et vaktsineerimist peetakse rahvatervise prioriteediks. Tulevased sammud peaksid olema järgmised:

Patsientide juurdepääsu-, kättesaadavuse- ja hinnabarjääri kõrvaldamine ELis.

Vaktsineerimise integreerimine **krooniliste haiguste halduskavadesse** ja kliinilistesse juhenditesse.

Vanuserühmi arvestav **läheneemisviis**, mille eesmärgiks on muuta ühiskonna arusaama vaktsineerimisest teadlike **jagatud otsuste tegemise kaudu**.

Pilootprojekt Vaccination Confidence - Patients' and Professionals' Awareness, Communication and Trust (VAC-PACT, Usaldus vaksineerimise suhtes – patsientide ja spetsialistide teadlikkus, suhtlus ja usaldus), mida rahastab Euroopa Liidu terviseprogramm SANTE/2019/C3/013-S12.820639 teenuslepingu raames, koondab eri oskusteabe ja taustaga sidusrühmi kogu Euroopas

COMITÉ PERMANENT DES MÉDECINS EUROPÉENS
STANDING COMMITTEE OF EUROPEAN DOCTORS

Health Connect Partners
supporting trust in data